

SZÉPHALOM-KÖNYVTÁR

25. Sz.

A SZOVJET ÁLLAMSZEMLELETE

RÉSZLET A SZERZŐNEK A SZEGEDI EGYETEMEN TARTOTT
SZÉKFOGLALÓ ELŐADÁSÁBÓL (1931 OKTÓBER 12)

ÍRTA:

CSEKEY ISTVÁN

SZEGED, 1932.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

A politika tudománya korunk nagy világnézleti és erkölcsi válságánál fogva egészen új és szinte rendkívüli problémakörök és elgondolások boncolgatását kívánja meg. Épen ettől a szemponttól vezéreltetve választottam rövid székfoglaló előadásom tárgyául korunk eszmeharcának egyik centrális problémáját, a szovjet államszemléletét, amelyet újságánál fogva elődeim nem is tehettek vizsgálódásuk tárgyává. Mielőtt azonban e szűkre szabott keretek között tárgyamba hatolnék, néhány előzetes kijelentéssel tartozom.

Így mindenekelőtt csalódnai fog az, aki fejtegetéseimtől szenzációt vár annál a körülménynél fogva, hogy éveken át negyven kilométerre éltem a szovjet határától. Nem is jártam Szovjetországban, mert az az egy lépés, amelyet vízum nélkül tettem odaát, ennek nem nevezhető. Bár alkalmam lett volna átmenni, ez a kérdés nem izgatott, hisz azok sem hatolhattak Oroszországban a problémák mélyére, akik a nyelv birtokában igen korlátozott mozgási szabadsággal hosszabb időt tölthettek odaát. Bizonyos, hogy sokkal több alkalmam volt a szomszédos Észtország területén első kézből vett benyomásokot és híreket megtudnom, valamint a diktatúra állami és társadalmi berendezkedéséről tájékozódást szerezni. Ezek azonban nem tartoznak ennek az előadásnak a keretébe.

Ugyancsak mellőzöm e helyen a bolsevizmus kritikáját, vagyis annak a megítélését, hogy valóban a negyedik rend kialakulásának világtörténelmi folyamatával állunk-e szemben vagy pedig megfertőzött lángelméjük s egyensúlytvesztett, fanatikus, lelkiismeretlen kalandorok kísérletével. Azt azonban hozzá kell tennem, hogy — bár nem kisebb egyéniség, mint maga Lenin jegyezte meg, hogy „száz úgynevezett bolseviki között van egy valóságos bolseviki, harminckilenc büntetett és hatvan bolond” — mégis teljesen téves alapon nyugszik annak az ítélete, aki azt a rendszert, amely immár tizennégy esztendő óta uralja hatodrészt a földterületnek és tizedrészét az emberiségnek, egyszerűen csupa gazember agyafűrt munkájának tartaná. Tizennégy év tapasztalatai mutatják, hogy a szovjetrendszer megalapítói és kiépítói rendkívül eszes emberek, akik nem egy tekintetben a világ bámulatát vonták magukra, és nem egy tekintetben az egész kultúrvilág alkalmazkodását újszerű intézkedéseikhez. Emellett az is teljesen elhibázott értékítélet volna, amely a sorsa javításáért lázadó *Under-Man-t* büntetettnek minősíti, ellenben a maga kapzsi profitjának biztosítása végett a munkások százait elbocsátó gyárost nem.

Ami most már előadásom tárgyát illeti, mintha annak címében bizonyos önmagának való ellenmondás mutatkoznék. Elemezve a címet, a „szovjet” szóval itt röviden a bolsevista rendszert kívánom jelezni. Ez pedig azt a formát jelenti, amelyben a proletariátus diktatúrája megvalósulást nyert. A bolsevista teória e szovjetrendszert alapvető és új kormányzati, illetve államrendszernek jelzi, amelyhez

foghatót eddig még nem látott a világ. A *soviet* szó az oroszban tanácsot jelent minden mellékértelem nélkül. Vagyis épen olyan kollégiumot fejez ki, mint a mi közigazgatásunkban a törvényhatósági bizottság, vagy azelőtt a városi tanács, egyetemi tanács stb. Jelentősége abban rejlik, hogy nem egyedhivatalt foglal magában, hanem olyan kollégiumot, amelyben a felelősséget nem az egyes viseli, hanem az az összességén nyugszik, vagyis megoszlik. A cári Oroszországban Nagy Péter óta úgyszólván valamennyi hatóság kollegiális szervezetű volt, és minden mellékgondolat nélkül szovjet volt a nevük, így pl. 1906 óta a népképviselő első kamaráját *Gossudarstvennyy Soviet* névvel jelölték. A szovjet szónak tehát csak azzal lesz egészen különös államjogi jelentése, ha a „bolsevista” jelzőt hozzája gondoljuk. A szovjetrendszer azonban nem a bolsevisták műve. Már az 1905-i orosz forradalom során alakultak ilyen szovjetek. A *bolse* szó pedig „többet” jelent az oroszban, úgyhogy „bolseviki” annak a többségi pártnak a neve, amely *Lenin* vezérlete alatt már 1903-ban a „kisebbségekkel”, a „mensevikiekkel”, szemben a teljesen marxista alapon álló orosz szociáldemokrata párt centralizációját követelte.¹⁾

Ami előadásom címének másik szavát illeti, az „államszemlélet” kapcsolatba került a szovjettel, holott a bolsevista elmélet szerint az államot meg kell semmisíteni, illetve az magától fog kimúlni a szociális forradalom győzelmével, amely az osztályellentétek kifüggesztéséhez fog vezetni. Ilyen felfogás mellett most már *contradictio in adjecto-naik* látszik „a szovjet államszemléletéről” beszélni. A valóságban azonban legalább is egyelőre a proletariátus diktatúrája alatt a bolsevista elmélet államra vonatkozó felfogásának éppen az ellenkezője következett be. A bolseviki elmélet ugyanis az volt, hogy a proletárok diktatúrája rövid átmeneti időszak lesz, amely a kapitalizmusnak és a polgári osztályoknak gyors megszüntetésével végződik. Ez után pedig nem lesz többé igazgatás és kormányzás, hanem tökéletes testvéri szabadság. De hogy a diktatúra tovább tarthat, mint azt a legtöbb proletár remélte, azt maga *Lenin* is jelezte rövidebbel az 1917-i novemberi államcsíny elkövetése előtt *Hatalmon maradjanak-e a bolsevikiék?* című köriratában. Természetesen, írja, mi hirdettük az állam lerombolását, amíg az állam ellenségeink hatalmában volt. De miért kellene lerombolni az államot, amikor mi magunk hordjuk a sisakot? Az állam, hogy biztosak legyünk, a privilegizált kisebbség szervezett szabálya. Nos, helyettesítsük a mi kisebbségünkkel az övékét és igazgassuk a masinát!²⁾

A kommunisták azután valóban így is cselekedtek. Ahelyett, hogy megsemmisítették volna az államot, fölépítettek egy olyan államhatalmat, amelyhez foghatót mindeddig nem ismert a világ. A lerombolt állam helyett egy hatalmas, komplikált államgépezet működik példátlan központosítással, mely egészen egyenlő a despotizmussal. A testvéries szabadság helyét, amelyet egykoron hirdettek,

¹⁾ Oroszországra és a bolsevizmusra nézve standard mű Hans von Eckardt, *Russland*. Mit 16 Karten, 233 Abbildungen und Diagrammen. Leipzig 1930.

²⁾ Lothrop Stoddard, *Lázadása civilizáció ellen*. Fordította Horváth Dániel. Budapest, 1931, 108. l.

a vörös hivatalnoki kar, a vörös hadsereg és az utolsó csepp vérig kiszipolyozott emberi rabszolgák milliói foglalják el, úgyannyira, hogy amiről szó van, az többé már nem is „diktatúra a proletárok által”, hanem „a proletárok fölött”.

Ennek a hatalmas államgépezetnek első és legfőbb föladata, hogy minden elégedetlenséget megsemmisítsen. Sem parlamentáris ellenzék, sem bíráló nincs megengedve. Nem lehet kinyomtatni sem könyvet, sem röpiratot, sem újságot, ha nem egyezik meg a szovjet-kormány felfogásával. Arra sem mutat semmi jel, hogy ezt a zsarnoki módszert enyhítsék. Az újabb „engedmények”, amilyen a magánipar, tisztán gazdasági természetűek. Maga a bolsevik kormány kijelentette, hogy semmiféle politikai engedmény nem lesz és hogy az *abszolút* hatalom kezükben fog maradni. A gazdasági engedményeket „időlegeseknek” nevezik, hogy azonnal visszavonják, mihelyt az orosz nép elég művelt lesz a bolsevik szellemben ahhoz, hogy a tiszta kommunizmus megvalósítható legyen. Emellett a népesség kilencven százaléka földműves és negyvenhat százaléka nem tud írni-olvasni.

Az állam kihalásának elmélete még Szovjetország 1918 május 10-i első alkotmányának 9. §-ába le volt fektetve, amely kimondotta, hogy az alkotmány csak az átmeneti időre szabott, a burzsoázia teljes elnyomásáig, az embernek ember útján való kizsákmányolásának elkerüléséig és a szocializmus megvalósításáig, amely sem osztályokba sorozást, sem államot nem ismer. Az alkotmány 1925 május 11-i revíziója alkalmából ezt a meghatározást kihagyták belőle.

A szovjet szemlélete szerint, amely az anarchizmust teljesen elveti, az állam jogforrás. Olyan belső jogalkotó tényező, amely jogszabályokat hoz létre a társadalmi viszonyoknak az uralkodó osztály értelmében való szabályozására. A kommunista államnak a joga is csak gazdasági struktúrájának felépítménye. A szovjetjog tehát eszerint társadalmi viszonyoknak olyan rendszere, amely az uralkodó osztály érdekeinek megfelel és így azt az állam mint szervezett hatalom fönntartja.³⁾

A szovjetállamot a jog nem korlátozza. A szovjetállamszemlélet szerint a proletariátus, a cselekvő forradalmi kisebbség, hivatott arra, hogy a hatalmat magához ragadja és *a priori* joga van a „jognak” mint hatalomnak alkalmazására. Az „egyetlen osztály” nem ismeri egy magasabbnak, az állam fölött álló, azt uraló jognak a törvényeit, mint azt pl. D u g u i t elméletileg kifejtette. De a Je l-linek-féle elmélet kerete is kevésnek bizonyul a szovjetállamra nézve az állam önkorlátozásáról, amelynek az alanyi jogokat és azoknak a védelmét el kell ismernie.

A szovjetjogelmélet szempontjából már magának a hatalom faktumának normatív jellege van, amiből következik minden az államot korlátozó, azt kötő szabálynak elvetése, tehát az úgynevezett alap- és szabadságjogoknak a tagadása is.⁴⁾

¹⁾ Martin Ludwig Schlesinger, *Das bolschewistische Russland*. Breslau 1926, S. 23.

²⁾ B. Mirkin—Getzewitsch, *Die rechtstheoretischen Grundlagen des Sowjetstaates*. Leipzig und Wien 1929, S. 5. — HeJlingrath, *Der Sowjetstaat*. München 1930, S. 32 f.

Alapjellemvonása a szovjet államfelfogásnak a hatalmak megosztásának elvetése is. A szovjetalkotmány nem tesz semminemű különbséget a törvényhozás és a végrehajtás funkciója közt, hanem megelégszik azzal, hogy különböző szervekre meghatározott módon a törvényhozó és végrehajtó hatalom különböző dimenzióit ruházza át. Ily módon a hatalmak megosztásának helyét a „hatalom dimenziójának” jogászilag helytelen elgondolása foglalja el.

Törvény és rendelet között a szovjetállamban nincs elhatározó fogalmi különbség. A jogszabályszerkesztők gyakorlata szerint a rendelet a kevésbé fontos szabályokat tartalmazza. A szovjetállam nem ismer külön hivatalnokjogot és külön közhivatalnoki felelősséget, minek következtében itt a közigazgatási bíráskodás fogalma ismeretlen. Nem biztosítja az alkotmány a bírói függetlenséget sem. A szovjetállamszemlélet szerint ez az úgynevezett jogállamokban is az egész világon csak fikció. A bíró jogállása a szovjetben miben sem különbözik az állami közigazgatás egyéb szerveinek jogállásától. A bíró elmozdíthatatlanságának alapelvét a szovjetjog tudatosan elveti. A szovjetállamban a bírói és közigazgatási gyakorlatnak alapjai az osztályigazságszolgáltatás keresztülvitele a proletárok képviselői útján és csak a proletárok érdekében. A jogkeresők egyenlőtlenségét a bíróság előtt ily módon maga az alkotmány állapítja meg. A bírói állásra való választhatóságnak különös előfeltétele, hogy az illető egy ideig szakszervezeti, illetve pártszervezeti alakulatban működött. Mivel pedig a kommunista párt az egyetlen megengedett politikai párt, így a hozzája való tartozás a bírói tiszt kvalifikációja. Miután pedig a kommunista pártnak ily nagyfontosságú államjogi képesítő szerepe van, az abba való fölvétel meglehetősen komplikált és szigorított. Olyanféle előzetes szolgálatot kíván meg, mint nálunk a joggyakornoki.⁵⁾

Az imént egészen komprimáltan előadottakból nyilvánvaló, hogy a szovjetállam valóságos állam, jóllehet minden egyéb államtól a föld kerekéségén lényegesen különbözik. Mivel jog és állam két egymástól szervesen elválaszthatatlan fogalom, a szovjetállamot éppen az jellemzi, hogy abban a jogszerűség nem törvényszerűség egyszerűen, hanem *forradalmi törvényszerűség*. Ez azt jelenti, hogy bár az alkotmánynak az alaptételeit végre kell hajtani, ezeknek az alaptételeknek egyetlen célja azonban a proletariátus uralmának a biztosítása. A szovjetállamban tehát a forradalmi a konzervatív, az állandó. Ebben nyilvánul meg ezen állam jogának a különbözősége minden más államétól.

Felmerül a kérdés, hogy ugyan a szovjetállam joga és rendszere *fejlődésképes-e*. Már e néhány év alatti fennállása is mutatja, hogy több alakuláson ment keresztül. Az első szovjetalkotmány cikkeinek java része ma már meghaladottnak tekinthető. A földbirtok magántulajdonának felfüggesztése, a bankok nacionalizálása, az általános munkakötelesség, az államadóságok megsemmisítése, a

⁵⁾ N. Timasehew, *Grundzüge des sovjetrussischen Staatsrechts*. Mannheim, Berlin und Leipzig 1925, S. 147 f.

földtartalék alkotása — mindennek ma már egészen más a jelentősége és a kivitele, mint volt 1917 novemberében és 1918 januárjában. Amikor például az alkotmány 9. cikke főfeladatul jelöli meg a városi és vidéki proletariátus diktatúrájának a beállítását és a burzsoáziának tökéletes elnyomását, az alkotmányrendszer kiépítése ezeknek a fogalmaknak is egészen új értelmet adott. Evvel szemben érintetlenül maradtak az alkotmány rendelkezései a lelkiismereti szabadságról, az állam és az egyház elválasztásáról, a sajtó tőkétől való függősége megsemmisítéséről és így tovább. Ezzel szemben az alkotmánytól biztosított valódi gyülekezési és egyesülési szabadságról szó sem lehet. Jellemző az is, hogy az alkotmány újabb szövegezéséből a „legszegényebb parasztok” és „paraszti szegénység” kifejezések hiányzanak, és végeredményben csak munkásokról és parasztokról esik szó.

Újra vissza kell térnünk ahhoz a kiindulási pontunkhoz, hogy a szovjetállam politikai jelenjét kizárólag a későbbi, helyesebb, óhajtott állapotnak szemszögéből kell tekinteni, amiért is nincs joga nyugalomra, biztonságra és veszélytelenségre. Éppen abban rejlik a marxizmus alapvető különbsége az anarchizmussal szemben, hogy az utóbbi az állam azonnali megszüntetését követeli és hallani sem akar az átmeneti szocialista államról. Ugyancsak elveti a szindikalizmus is a proletárdiktatúrát. Marxizmus, bolsevizmus és szociáldemokrácia ellenben megegyeznek abban, hogy a kapitalista osztályállamot a proletár-osztályállamnak kell fölváltania, amelynek föladata éppen a szocializmus megvalósítása és az osztálykülönbségek eltörlése.

Az említett rendszerek között tehát éppen a proletárdiktatúra teszi ki a cíziót.

Annak megépítésében azonban, hogy milyen legyen a proletár-osztályállam, a szociáldemokrácia, a bolsevizmus és a marxizmus felfogása is eltér egymástól. A szociáldemokrácia a proletárdiktatúrát nem tekinti egyébnek, mint egyszerűen a jelenlegi államhatalomnak a szocialisták által való birtokbavételének és a proletárság érdekében való gyakorlásának, míg a marxizmus és a bolsevizmus a régi államhatalmat teljesen le akarja rombolni és egészen új elvek alapján berendezett államhatalommal akarja helyettesíteni. Az új osztályállamnak a berendezését illetőleg aztán a bolsevizmusnak ismét más a fölfogása, mint a marxizmusé.

A bolsevizmus a párizsi kommün proletárdiktatúrájában megtalálni véli a proletárosztályállam egyedül helyes alakját. Egy szempontból azonban még ennél is tökéletesebb, nevezetesen a k ö z v e t l e n d e m o k r á c i a elveinek a jóval sikeresebb megvalósításában „a termelő egységeknek, a gyárak és bányáknak a területi választó «gységek helyébe való helyezése”⁶⁾ által. Míg a területi elv alapján választott képviselő „a választóknak arra a laza összefüggésű tömegére támaszkodik csupán, amely széjjel hull, miután neki a megbízást megadta”, addig „a szovjetválasztók munkájuk és létük föltételeinél fogva állandóan egymáshoz vannak kötve, folytonosan szemmel kí-

⁶⁾ Lenin, *A polgári demokrácia és a proletárdiktatúra*, 7. 1.

sérik megbízottjukat, bármely pillanatban felelősségre vonhatják, bíróság elé állíthatják, visszahívhatják és más megbízott által pótolhatják”.⁷⁾ Ez a gondolat a szovjetrendszernek a legeredetibb és elméletileg legértékesebb része. A politikai tudomány szempontjából talán az egyedüli nagyértékű gondolat, amelyet az oly temérdek áldozattal megvalósított bolsevista elmélet kitermelt. Eredeti kivitele annak a föladatnak, hogy miként lehetne az antik közvetlen demokrácia gondolatát a modern nagy államok szervezetében is megvalósítani.⁸⁾

Míg a szovjetrendszernek ez a gyakorlati megvalósítása nemcsak hogy megegyezik a proletárdiktatúra marxista elméletével, de az utóbbinak a közvetlen demokráciára vonatkozó elgondolását jelentékenyen előbbre is viszi, addig másfelől a bolsevizmus lényegesen eltér a marxizmustól abban, hogy egész csomó a n t i d e m o k r a t i k u s e l e m e t is föltüntet. A benne uralmon lévő nagy jogegyenlőtlenségre, amely pedig a demokratikus gondolkozással homlokegyenest ellenkezik, már fentebb rámutattunk.

Bizonyos, hogy a háború utáni Európa politikai alakulatainak vizsgálódása során olyan problémák támadnak, amelyekre a jogelmélet művelői ezelőtt nem sok figyelmet fordítottak. A háborús idők utáni Európa új államtípusokat termelt ki, amelyek közül elméletileg a szovjetállam szinte egyike a legérdekesebbeknek. Ez államrendszer tanulmányozása két szempontból is nagy jelentőségű. Először azért, mert a jogászok és politikusok ma szinte egyértelműleg a demokrácia válságáról beszélnek. S hogy ez valóban helytálló, annak épen a szovjetállam keletkezése egyik legfőbb bizonyítéka. Ma ugyanis Európában olyan államok is vannak, amelyeket mind p o l i t i k a i d i k t a t ú r á k n a k jeleznek, amelyek azonban lényegükben erősen különböznek egymástól, és amelyekben csak a demokrácia elvetése a közös. A mai Európában azonban ezenfelül olyan demokratikus alkotmányú államok is vannak, amelyekben a népszuverenitás elve és az egyéni szabadságjogoknak a biztosítása hiány nélkül érvényesül és amelyek annak ellenére is demokratikus államoknak tekinthetők, hogy alkotmányformájuknak ellentétes szociális hangnem felel meg. A demokrácia válságának exakt jogi értékelése szempontjából tehát a szovjetállam berendezésének vizsgálata hasznosnak látszik.

A szovjetrendszer tanulmányozása azonban abból a másik szempontból is rendkívül fontosságúnak tűnik föl, mert megalkotóinak szándéka szerint olyan alapelveket tartalmaz, amelyek az egész világra szóló általános érvényesülést igényelnek.

E rövid előadás keretében nem vizsgálhatjuk, hogy milyen viszonyban van a bolsevista elmélet a bolsevista gyakorlathoz, bár a bolsevizmus elméletének legélesebb kritikáját épen a szovjet gyakorlata szolgáltatná. Annyi azonban bizonyos, hogy az anarchista társadalom utópiáját a bolsevizmus minden más szocialista iránynál éle-

⁷⁾ T r o t z k i, *Von der Oktober-Revolution bis zum Brester Friedensvertrag*. Bern 1918, S.32.

⁸⁾ H a n s K e l s e n, *Sozialismus und Staat*. Eine Untersuchung der politischen Theorie des Marxismus. 2. Aufl. Leipzig 1923, S. 176.-M o ó r G y u l a, *A bolsevizmus elméleti alapjai*. Budapest, 1921, 14. 1.

sebben helyezte az elmélet előterébe. Ez erőfeszítéseinek a végcélja. Egyébként le kell szögeznünk, hogy a bolsevizmus mint olyan nem különleges orosz jelenség, hanem csupán orosz megerősítése annak a mozgalomnak, amely már a világháború előtt megformálta a maga elméleti alapjait. Történelmileg szemlélve sincs benne új, mert ez a régi világot összeroppantással fenyegető titáni küzdelem csak egyike a hasonló romboló mozgalmak sorozatának. Ami azonban új benne, az a forradalmi filozófiának a kidolgozottsága, a lázadó indulatoknak a racionalizálása, ami szinte theokratikus állam- és világszemléleti erővel egyesítette és forrasztotta össze a világ forradalmi elemeit. Amint Le Bon írja, „A bolsevik észjárás oly régi, mint a történelem. Az Ótestamentumian Kain bolsevik gondolkozású. De csak napjainkban történt meg az, hogy ez az ősrégi gondolkozás oly politikai elméletre akadjon, amely igazolja azt. Ez az oka gyors elterjedésének, ami aláaknázza a régi társadalom elméletét”.⁹⁾

*

S ha most végül kérdezné tőlem valaki, mi a véleményem elmélet és gyakorlat alapján a világ bolsevizálásáról, arra nézve a következőket felelhetem. Már nyolc évvel ezelőtt a szomszédos szovjetviszonyok tanulmányozása során kijelentettem, hogy elébb hiszek az egész világ bolsevizálódásában, mint a mai Szovjetköztársaság átfehéredésében. Ebben az időben titkos álmodók még szinte naponta új jelenségekre támaszkodva hittek a szovjetrendszer megdőlésében. Az azóta lefolyt idő csak e rendszer példátlan megerősödésének kedvezett. Ha azonban a világ bolsevizálnék, ennek közvetlen okát nem a szovjet sikerében látnám, hanem a mai kapitalista világ intézőinek rövidlátásában, kicsinyes nacionalista féltékenykedésében és önzésében, vagyis abban a szörnyű, szinte kataklizmaszerű erkölcsi válságban, amelynek a mai gazdasági világválság csak természetes következménye. Ez a bolsevizmus terjedésének legkedvezőbb, de a szovjet hatalmán kívül álló lendítőkereke.

Végül ami a bolsevizálódás esetleges közvetlen veszélyét illeti, arra nézve az a szerény felfogásom, hogy e veszedelem az utóbbi időben jóval alább hagyott. Ennek oka pedig a *Pjetiljetka*, vagyis az úgynevezett *ötéves terv*,¹⁰⁾ amellyel úgy vannak a szovjet urai odaát, mint G o e t h e Zauberlehrlingje: nem ereszti őket többé szabadon. Ez a grandiózus tervezet kivitelében valamennyi belső erejüket leköti. Ezért újabban a nagyobb külpolitikai nyugalom. Emellett a világ szerencséje, hogy ezt a programot nehéz lesz végrehajtani, miután akkorára, mire megvalósulna, az előző évek eredményeit már is konzumálták, felélték. Hisz legújabb törekvésük éppen a proletariátus emberi, erkölcsi, gazdasági és műveltségi szintjének emelése, emellett pedig lehetetlen dumping számára kifelé dolgozni.

Ezenkívül az ötéves terv kivitele a magángazdaság szabályai szerint való gazdálkodást követel a külfölddel való szoros együttműködéssel párosulva. Mert nem elegendők a belső rabszolgák, gépekre

⁹⁾ Gustave Le Bon, *The World in Revolt*, New-York 1921, p. 179. (Angol fordítás.)

¹⁰⁾ *Az ötéves terv*. Az orosz szovjet gazdasági offenzívája Európa ellen. Gróf K á r o l y i Imre bevezetésével és magyarázatával. Budapest, 1931.

és piacokra is szükség van. Idegen valuta és külföldi államokkal kötött megfelelő kereskedelmi szerződések nélkül e terv kivitele lehetetlen. Talán éppen a *Pjetiljetka* lesz az, amely mint nagyszerű elgondolás az egész rendszer átalakulását fogja jobboldali irányban maga után vonni, természetesen korántsem a mai kapitalista rendszer átvételével. Élét, veszélyét a mai társadalomra talán éppen ez fogja tompítani.

A körülöttünk tomboló vihar minden esetre figyelmeztető lehet ránk, hogy olyan korszakban élünk, a történelem olyan válságos fordulópontjában állunk, amikor az emberiség egy jól megjelölt korszakból egy másik, messze különbözőbe halad. Az ilyen döntő korszaknak jelentősége annál hatványozottabb, mert kimenetele meghatározhatja a jövő nemzedékek sorsát messze századokra. Hogy az államok futó szekerét hová viszi a legközelebbi jövő, megmondani senki sem tudja. Mint prófécia hangzanak azonban G o g o l y költői szavai, amelyekkel Oroszországot egy vad trojkával összehasonlítva *A holt lelkek* első kötetét végzi: „Oh, Oroszország, hát te mikor repülsz már úgy? felelj! — De Oroszország nem felel. Gyönyörűen szól a csengő; reszket és széllé változik a darabokra szaggatott lég; oldalt marad minden, ami csak van a világon, s az előre rohanó Oroszországnak útjából félve térnek ki a többi népek és országok . . .”